

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	فصل اول: وضعیت سیاسی، فرهنگی و ادبی
۵	الف) غزنویان
۶	ب) سلجوقیان
۸	۱. سلجوقیان کرمان
۹	۲. سلجوقیان عراق و کردستان
۹	۳. سلجوقیان روم
۱۱	۴. سلجوقیان شام
۱۱	ج) خوارزمشاهیان
۱۳	د) حکومت‌های متقارن
۱۳	۱. غوریان (آل شنسب)
۱۴	۲. خانیه
۱۸	۳. شروانشاهان
۱۹	۴. اتابکان
۱۹	هـ) مذاهب اسلامی
۲۳	و) زبان و ادب
۲۹	فصل دوم: نثر فارسی
۳۳	گروه نخست: آثار علمی- ادبی
۳۳	۱. تفسیر
۳۳	۱-۱ تفسیر سورآبادی
۳۴	۱-۲ کشف الأسرار و غده الأبرار

صفحة	عنوان
٣٧	٣-١ رُوحُ الجنان و رُوحُ الجنان
٤٠	٢. علوم ادبي
٤٠	٢-١ چهار مقاله
٤٣	٢-٢ ترجمان البلاغه
٤٥	٢-٣ حدائق السحر
٤٧	٢-٤ عتبة الكتبة
٤٩	٢-٥ التوسل إلى الترسل
٥١	٢-٦ لغت فرس
٥٤	٣. عرفان اسلامي
٥٥	٣-١ كشف المحجوب
٥٧	٣-٢ آثار خواجه عبدالله انصاري
٥٩	٣-٣ ترجمه رساله قشيره
٦٢	٣-٤ آثار محمد غزالي
٦٦	٣-٥ آثار احمد غزالي
٦٩	٣-٦ آثار عين القضاة همداني
٧١	٣-٧ اسرار التوحيد
٧٢	٣-٨ آثار روزبهان
٧٥	٣-٩ تذكرة الأوليا
٧٧	٤. حكمت، فلسفه و كلام
٧٨	٤-١ آثار ناصر خسرو
٨٣	٤-٢ آثار شيخ اشراق
٨٥	٤-٣ النقض
٨٧	٥. نجوم
٨٨	٥-١ كفاية التعليم في صناعة التنجيم
٩٠	٥-٢ جوامع احكام النجوم
٩٢	٦. تاريخ
٩٣	٦-١ مجمل التواريخ و القصص
٩٥	٦-٢ قصص الأنبيا
٩٦	٦-٣ تاريخ بيهقي
٩٩	٦-٤ سفرنامه ناصر خسرو

صفحه	عنوان
۱۰۱	۵-۶ نوروزنامه
۱۰۳	۶-۶ تاریخ بخارا
۱۰۴	۷-۶ ترجمه تاریخ عتبی (ترجمه تاریخ یمینی)
۱۰۷	۸-۶ تاریخ طبرستان
۱۰۹	۹-۶ تاریخ بیهق
۱۱۱	۷. طب و داروشناسی
۱۱۱	ذخیره خوارزمشاهی
۱۱۳	۸. سیاست و مدن
۱۱۴	۱-۸ قابوس نامه (پندنامه)
۱۱۶	۲-۸ سیاست نامه
۱۱۷	۹. دانش نامه
۱۱۷	نزهت نامه علایی
۱۱۹	گروه دوم: آثار ادبی - علمی
۱۱۹	۱. مرزبان نامه
۱۲۱	۲. مناجات نامه
۱۲۲	۳. کلیله و دمنه
۱۲۳	۴. روضة العقول
۱۲۵	۵. مقامات حمیدی
۱۲۸	۶. داستان های بیدپای
۱۳۰	۷. سمک عیار
۱۳۲	۸. سندبادنامه
۱۳۵	فصل سوم: شعر فارسی
۱۳۹	معروف ترین شاعران این دوره
۱۳۹	۱. فخرالدین اسعد گرگانی
۱۴۱	۲. باباطاهر
۱۴۳	۳. اسدی توسی
۱۴۷	۴. لامعی گرگانی
۱۴۹	۵. قطران
۱۵۲	۶. ازرقی هروی

صفحه	عنوان
۱۵۴	۷. ناصر خسرو
۱۵۸	۸. ربیع
۱۶۲	۹. مسعود سعد
۱۶۶	۱۰. معزی نیشابوری
۱۶۷	۱۱. خیام نیشابوری
۱۷۰	۱۲. سنایی
۱۷۵	۱۳. عمیق بخارایی
۱۷۸	۱۴. عثمان مختاری
۱۸۰	۱۵. ادیب صابر
۱۸۱	۱۶. سید حسن غزنوی
۱۸۳	۱۷. سوزنی سمرقندی
۱۸۵	۱۸. رشید وطواط
۱۸۸	۱۹. فلکی شروانی
۱۹۱	۲۰. انوری ابیوردی
۱۹۵	۲۱. جمال الدین عبدالرزاق
۱۹۸	۲۲. قوامی رازی
۲۰۱	۲۳. خاقانی
۲۰۸	۲۴. اثیرالدین اخسیکتی
۲۱۱	۲۵. ظهیرالدین فاریابی
۲۱۴	۲۶. شرف الدین شفروه
۲۱۷	۲۷. نظامی گنجوی
۲۱۸	۲۷-۱ مخزن الاسرار
۲۱۹	۲۷-۲ خسرو و شیرین
۲۱۹	۲۷-۳ لیلی و مجنون
۲۲۰	۲۷-۴ هفت پیکر
۲۲۰	۲۷-۵ اسکندرنامه
۲۲۳	۲۸. عطار نیشابوری
۲۲۳	۲۸-۱ منطق الطیر
۲۲۳	۲۸-۲ مصیبت نامه
۲۲۳	۲۸-۳ الهی نامه

صفحه	عنوان
۲۲۴	۲۸-۴ اسرارنامه
۲۲۴	۲۸-۵ مختارنامه
۲۲۴	۲۸-۶ دیوان اشعار
۲۲۷	۲۹. سراج‌الدین قُمری
۲۳۰	پی‌نوشت‌های فصل اول
۲۳۳	پی‌نوشت‌های فصل دوم
۲۴۸	پی‌نوشت‌های فصل سوم
۲۷۱	کتابنامه
۲۸۶	نقشه‌ها

مقدمه

ای خدای پاک و بی‌انباز و یار دست‌گیر و جرم‌ما را در گذار
گر خطا گفتیم اصلاحش تو کن مصلحی تو ای تو سلطان سخن
(مثنوی ۶۹۲/۲ و ۶۹۵)

خدای بزرگ را سپاس می‌گوییم که دیگر بار توفیق رفیق راه کرد تا بعد از وقفه‌ای ناخواسته جلد دوم از مجموعه کتاب‌های *تاریخ ادبیات ایران* پایان پذیرد. تألیف تاریخ ادبی کاری بس سخت و دشوار است بدان جهت که قلمرو آن بسیار گسترده و عوامل و عناصر مؤثر در آن متعدد و متنوع است. در تدوین کتاب *تاریخ ادبیات* باید برای تحقق اهداف تعیین‌شده میان این عوامل و عناصر، ارتباطی جامع و منسجم به وجود آورد. برای انجام این کار ضروری است شاخص‌ها و اصولی تعیین شود تا بر اساس آن‌ها میزان توجه به هریک از این عوامل و چگونگی ارتباط آن‌ها با یکدیگر و نقش هریک از این عوامل به تنهایی و در پیوند با یکدیگر در تحقق اهداف مورد نظر معلوم شود. بر پایه این مبانی باید به پرسش‌های بسیاری در این قلمرو تحقیقی پاسخ گفت. وقتی کتاب *تاریخ ادبیات* برای دوره‌های درسی در سطح کارشناسی تألیف می‌شود موانعی چون مجال محدود دانشجویان در یک مقطع تحصیلی و متناسب نبودن دوره تحصیلی آن‌ها با گستردگی موضوع تاریخ ادبیات و تعدد و تنوع عناصر ذی‌ربط در این قلمرو تحقیقی تنگناهای دیگری پدید می‌آورد که تألیف تاریخ ادبی را دشوار می‌سازد.

در تألیف این کتاب مانند جلد نخست هدف آن است که دانشجویان کارشناسی زبان و ادبیات فارسی با بخش دیگری از تاریخ ادبیات ایران آشنا شوند.

بدین جهت، در طرحی هدفمند در این کتاب دوره‌های ادبی، نویسندگان و شاعران تأثیرگذار هر دوره و آثار آنان در بستر تاریخی معرفی و پیوند آن‌ها با مسائل سیاسی، اجتماعی، علمی و فرهنگی، تبیین و زبان و سبک آنان تحلیل و نمونه شعر و نثر هریک برای آشنایی دانشجویان آورده شده است.

این کتاب در قالب ساختاری دیگر به عنوان فصل اول کتاب *تاریخ ادبیات* (۲) به عنوان منبع درس تاریخ ادبیات (۲) در سال ۱۳۸۹ توسط سازمان «سمت» انتشار یافت که یک دوره تاریخی از سال ۴۳۲ ه. تا پایان دوره تیموریان را دربر می‌گرفت. بدین سبب که در برنامه درسی جدید دوره کارشناسی رشته زبان و ادبیات فارسی مصوب شورای برنامه‌ریزی آموزشی عالی در سال ۱۳۹۰ شمار درس‌های تاریخ ادبیات افزایش یافت و درس تاریخ ادبیات (۲) به دو درس تاریخ ادبیات (۲) و تاریخ ادبیات (۳) تقسیم شد این ضرورت پیش آمد که محتوای این کتاب نیز بازنگری شود و با سرفصل‌های جدید این دو درس انطباق یابد. بدین جهت کتاب *تاریخ ادبیات* (۲) انتشار یافته در سال ۱۳۸۹ به دو کتاب *تاریخ ادبیات* (۲) و (۳) تقسیم شد. این موضوع موجب شد که فرصت مناسبی فراهم آید تا ضمن مجزا ساختن این دو کتاب درسی در ساختار آن‌ها نیز تجدیدنظر شود و این دو کتاب با طرحی تازه انتشار یابد. به توفیق الهی در مرحله اول این کتاب با عنوان *تاریخ ادبیات* (۲) به عنوان منبع درس تاریخ ادبیات (۲) انتشار می‌یابد و ان‌شاءالله در آینده نزدیک *تاریخ ادبیات* (۳) نیز آماده چاپ می‌شود. کتاب *تاریخ ادبیات* (۲) منطبق با سرفصل‌های این درس دوره تاریخی ۴۳۲ ه. تا حمله مغول را دربر می‌گیرد و شامل سه فصل است. در فصل اول وضعیت سیاسی فرهنگی و ادبی این دوره تبیین می‌شود. در فصل دوم نثر فارسی و در فصل سوم شعر فارسی از آغاز دوره سلجوقیان تا حمله مغول بررسی و تحلیل می‌گردد.

برای آنکه امکان دسترسی به منابع برای مطالعه بیشتر دانشجویان فراهم شود پی‌نوشت‌ها در پایان در بخشی مجزا آورده شده است. شماری نقشه و نمودار نیز بر مطالب کتاب افزوده شد تا دانشجویان با سهولت بیشتر ادوار تاریخی و ادبی را بازشناسند. بی‌تردید نقد و راهنمایی صاحب‌نظران و محققان فاضل، ما را در تکمیل این کار و ادامه راه یاری و مصمم‌تر می‌کند.

در تألیف کتاب همواره از راهنمایی و ترغیب استاد فرزانه حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر احمدی رئیس محترم سازمان «سمت» برخوردار بوده ایم و به سامان رسیدن این کتاب و تألیفات دیگر در پرتو برنامه ریزی و کوشش های عالمانه ایشان و دیگر مسئولان و همکاران محترم در آن سازمان ممکن می شود. از آن بزرگواران سپاسگزاریم. کوشش های سرکار خانم دکتر همتیان را در بازخوانی متن و یادآوری نکات ارزشمند ارج می نهیم.

برای تایپ و صفحه آرایی این کتاب سرکار خانم خدیجه دهقانی و اعظم طغیانی و آقای سید مجتبی محمدی سعی وافر داشتند. از آن ها و همچنین دانشجویان و پژوهشگران ارجمندی که در تهیه فهرست منابع و نمونه خوانی متن زحمات فراوانی متحمل شدند به ویژه سرکار خانم دکتر معصومه محمدی و معصومه طاهری تشکر می کنیم. از کوشش های ارزشمند خانم مژگان امیری پریان برای بازخوانی و ویرایش فنی متن نیز سپاسگزاریم.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

مؤلفان

آبان ماه ۱۳۹۴